

LUND UNIVERSITY

Remissyttrande: Rätten till offentlig försvarare - Genomförande av EU:s rättshjälpdirektiv (Ds 2017:53)

Wong, Christoffer

2018

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Wong, C. (2018). Remissyttrande: Rätten till offentlig försvarare - Genomförande av EU:s rättshjälpdirektiv (Ds 2017:53).

Total number of authors:

1

Creative Commons License:
Ospecificerad

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

LUNDS UNIVERSITET
Juridiska fakulteten

Juridiska fakultetsstyrelsen
Universitetslektor Christoffer Wong

YTTRANDE

2017-03-05

Dnr V 2017/2062

1

Justitiedepartementet

Remiss: Rätten till offentlig försvarare – Genomförande av EU:s rättshjälpsdirektiv (Ds 2017:53)

Ju2017/08817/DOM

Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, som anmodats att yttra sig över rubricerat betänkande, får härmed avge följande yttrande, som utarbetats av universitetslektor Christoffer Wong.

Utredningen har lämnat förslag till vissa lagändringar i syfte att genomföra Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/1919 av 26.10.2016 om rättshjälp för misstänkta och tilltalade i straffrättsliga förfaranden och för eftersökta personer i samband med en europeisk arresteringsorder (härefter ”rättshjälpsdirektivet” eller ”direktivet”). Det är utredningens slutsats att lagändringsbehovet är begränsat då gällande svensk rätt uppfyller huvudsakligen redan direktivets krav.

Inledningsvis kan nämnas att rättshjälpsdirektivet har sin rättsliga bas i artikel 82 punkt 2 andra stycket led b FEUF. Lagstiftning under artikel 82 punkt 2 FEUF ska antas i form av direktiv och ska fastställa minimiregler. Medlemsstaterna får således behålla eller införa en högre skyddsnivå än vad som föreskrivs i ett direktiv som antagits med stöd av artikel 82 punkt 2 FEUF. Enligt artikeln får ett direktiv antas om det är nödvändigt ”för att underlätta det ömsesidiga erkännandet av domar och rättsliga avgöranden samt polissamarbete och rättsligt samarbete i sådana straffrättsliga frågor som har en gränsöverskridande dimension”. Det är alltså det rättsliga samarbete, som ett direktiv syftar till att underlätta, som ska ha en gränsöverskridande dimension; själva direktivet kan ha ett tillämpningsområde som täcker samtliga förfaranden i en medlemsstat, inbegripet rent inhemska förhållanden utan någon gränsöverskridande dimension. Vidare kan anmärkas att rättshjälpsdirektivet bygger på Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2013/48 av 22.10.2013 om rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder samt om rätt att få en tredje part underrättad vid frihetsberövande och rätt att kontakta tredje parter och konsulära myndigheter under frihetsberövandet (härefter ”försvarardirektivet”) och

Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/800 av 11.5.2016 om rätts-säkerhetsgarantier för barn som är misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden. Rätten till rättshjälp enligt rättshjälpsdirektivet förutsätter alltså att en misstänkt, tilltalat eller eftersökt person redan har rätt till försvarare enligt försvarardirektivet.

Med ”rättshjälp” avses enligt rättshjälpsdirektivet en medlemsstats finansiering av rättsligt bistånd från en försvarare för att möjliggöra att rätten till tillgång till en försvarare ska kunna utövas. Utredningens utgångspunkt är att rätten till rättshjälp enligt direktivet motsvaras av rätten till offentlig försvarare enligt svensk rätt (s. 29). Visserligen kan rättshjälp i direktivets mening omfatta finansiering i vidare mån än vad som kan rymmas under rätten till offentlig försvarare; dessa begrepp är alltså inte liktydiga. Fakultetsstyrelsen anser ändå att utredningens utgångspunkt är godtagbar, om rätten till offentlig försvarare utformas på ett sådant sätt att denna rätt ger minst ett likvärdigt skydd som följer av den berördas rätt till rättshjälp enligt direktivet.

Direktivet omfattar straffrättsliga förfaranden, vilket innebär, som utredningen påpekat, att vissa förfaranden utanför ramen för själva brottmålet, samt administrativa förfaranden, faller utanför rättshjälpsdirektivets tillämpningsområde. Förfarandet i samband med överlämnande enligt en europeisk arresteringsorder omfattas emellertid av direktivet enligt en uttrycklig bestämmelse däri. Fakultetsstyrelsen delar i princip utredningens ståndpunkt. Utredningen har emellertid även fört en viss diskussion beträffande överförande av verkställighet av straffrättsliga påföljder och kommit fram till slutsatsen att rättshjälpsdirektivet inte är tillämpligt i förhållande till överförande av verkställighet då det straffrättsliga förfarandet redan avslutats när verkställighetsfrågan aktualiseras (s. 44).

Verkställighet av en frihetsberövande påföljd kan i vissa fall överföras till en annan EU-medlemsstat utan den dömdes samtycke. Beslut att sända över en dom till en annan EU-medlemsstat för verkställighet fattas av Kriminalvården; ett sådant beslut kan överklagas till allmän domstol. Ett överförande av verkställighet från Sverige till en annan medlemsstat kan innebära en faktisk försämring av den dömdes villkor även om överförandet skulle ha motiverats av den dömdes rehabilitering. Det kan argumenteras att en sådan ändring till den dömdes nackdel bör behandlas på ett liknande sätt som en talan som gäller ändring av en tidigare utdömd påföljd, en talan som enligt utredningen (s. 42 och s. 47) bör kvalificeras som straffrättslig. Utredningen har hänvisat till EU-domstolens avgörande i mål C-25/15 *Balogh* som stöd för ståndpunkten att verkställighetsfrågan faller utanför det straffrättsliga förfarandet. *Balogh* berör dock mer en medlemsstats rätt att kräva översättning och därmed en motsvarande skyldighet att tillhandahålla densamma snarare än det individuella rättsskyddet; det är således inte uteslutet att EU-domstolen kan komma fram till en annan bedömning när det är fråga om den enskildes grundläggande rättigheter som påverkas. Det finns därför anledning att närmare

utreda frågan om rättshjälp i samband med överförande av straffverkställighet. En uttrycklig rätt till rättshjälp i sådana fall skulle troligen inte innebära någon markant kostnadsökning då den dömde redan idag brukar biträds av en försvarare under det administrativa förfarandet. Att den dömde fått rättshjälp under förfarandet är ägnat att öka den verkställande myndighetens förtroende i Kriminalvården beslut, vilket är själva syftet med att harmoniserar de grundläggande rättigheterna inom EU:s medlemsstater. Därmed är inte sagt att en sådan översyn nödvändigtvis ska göras i samband med genomförandet av just det aktuella direktivet.

Utöver överförande av straffverkställighet faller även internationell rättslig hjälp enligt en europeisk utredningsorder på området straffrättsliga förfaranden. Förfarandet regleras genom lagen (2017:1000) om en europeisk utredningsorder, som trädde i kraft efter att utredningen avgett sitt betänkande. Enligt 3 kap. 25 § i 2017 års lag ska en misstänkt och tilltalad som ska höras eller annars drabbas av en utredningsåtgärd ha samma rätt till offentlig försvarare som vid en svensk förundersökning eller rättegång i brottmål. Fakultetsstyrelsen anser att rätten till offentlig försvarare i samband med verkställighet i Sverige av en europeisk utredningsorder har tillgodosetts genom ovan nämnda bestämmelsen.

Direktivet ger möjlighet att undanta vissa förfaranden från kravet på rättshjälp. Utredningen har fört resonemang som går ut på att både de svenska förfarandena med föreläggande av ordningsbot och strafföreläggande uppfyller, egentligen, direktivets villkor för undantag, men stannat vid ett ställningstagande som innebär att ordningsbot bör undantas från kravet på rättshjälp medan det inte är meningsfullt att undanta strafföreläggande från direktivets tillämpningsområde. Fakultetsstyrelsen har inte någon erinran mot detta ställningstagande.

När det gäller utredningens förslag till lagändring bygger mycket av detta på praxis på området, inbegripet vad JO har gett uttryck för i sina uttalanden. Enligt lagförslaget kommer det att framgå uttryckligen att en domstol utan onödigt dröjsmål ska pröva frågan om förordnande av offentlig försvarare när en framställning görs eller om rätten annars anser att det finns anledning till det (ny 21:4 2 st. RB). Bestämmelsen i samma stycke om att förhör med den misstänkte inte får hållas förrän frågan om förordnande av offentlig försvarare har prövats är, på ett liknande sätt, ett förtydligande av gällande praxis. Detsamma kan sägas beträffande bestämmelsen om att förundersökningsledaren ska utan onödigt dröjsmål och innan förhör hålls med den misstänkte göra en anmälan hos rätten om att den misstänkte begärt en offentlig försvarare eller att behov för offentlig försvarare finns (ny 23:5 RB). Fakultetsstyrelsen anser att den uttryckliga bestämmelsen i lag är i linje med direktivets syfte att skapa ökat förtroende mellan EU:s medlemsstater.

I övrigt ger rättshjälpsdirektivet medlemsstaterna en möjlighet att villkora rättshjälp efter en ekonomisk prövning, en behovsprövning eller bådadera. Någon ekonomisk prövning utförs inte inför ett förordnande av offentlig försvarare enligt svensk rätt. Enligt 21:3 a RB ska en offentlig försvarare förordnas för en misstänkt

som är anhållen eller häktad om hen begär det, om för brottet är inte stadgat lindrigare straff än fängelse i sex månader eller om det annars finns behov för offentlig försvarare. Utredningen har motiverat att svensk rätt uppfyller rättshjälpsdirektivets krav beträffande behovsprövningen. Fakultetsstyrelsen har ingen erinran mot detta ställningstagande.

En nyhet i utredningens förslag till lagändring är möjligheten för åklagaren, i avvaktan på domstolens beslut, att förordna offentlig försvarare för en gripen eller anhållen misstänkt som har ett brådskande behov av försvarare (ny 21:4 3 st. RB).

Det kan finnas olika anledningar varför behovet av offentlig försvarare är brådskande. I många fall är det för åklagaren/förundersökningsledaren av stort intresse att så snart som möjligt hålla förhör med den misstänkte, och den misstänkte har rätt till försvarare vid förhör. Men likväl kan det finnas andra skäl till ett akut behov av försvarare; den misstänkte vill, till exempel, ha hjälp av en försvarare med att säkra bevisning som talar för hens oskuld.

Det kan vara betänkligt att åklagare ges befogenheten att interimistiskt förordna offentlig försvarare om förordnandet syftar enbart till att möjliggöra förhör med den misstänkte, d.v.s. om förordnandet i grund och botten är en åtgärd som vidtas för att underlätta åklagaren/förundersökningsledarens arbete. Mot detta står den misstänktes intresse av att så fort som möjligt få en försvarare, så att hens intressen kan tillvaratas. Det finns också andra situationer där en försvarare behövs utan att det är fråga om förhör med den misstänkte.

I diskussionen av denna fråga har utredningen studerat möjligheterna för inrättandet av en jour eller beredskap för domstolarna för att tillgodose brådskande behov av offentlig försvarare och kommit fram till att detta skulle vara den principiellt lämpligaste lösningen. Denna lösning avvisas dock av kostnadsskäl med motiveringen att en rätt för åklagaren att förordna offentlig försvarare skulle utgöra ett mer effektivt utnyttjande av rättsväsendets resurser (s. 70–77). Det framgår av utredningens diskussion att det främsta skälet till att ett brådskande behov av offentlig försvarare är att möjliggöra förhör med den misstänkte.

Mot bakgrund av att åklagarens möjlighet att interimistiskt förordna offentlig försvarare har det främsta syftet att underlätta åklagarens/förundersökningsledarens eget arbete, samt valet av detta alternativ motiverats av kostnadsskäl, finner Fakultetsstyrelsen att betänkligheten med åklagarens rätt att förordna offentlig försvarare väger över de den besparing som förslaget ser fram emot. Fakultetsstyrelsen har däremot inte någon principiell invändning mot en ordning där åklagaren interimistiskt får förordna offentlig försvarare för att ta tillvara den misstänktes akuta intresse, alltså annat intresse än intresset att ha en försvarare vid förhör.

Utöver ändringar i rättegångsbalken föreslår utredningen ändringar även i lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder

och lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder. Dessa ändringar går ut på att förtydliga att, om ett överlämnade beviljas, den eftersökte har rätt till biträde av en offentlig försvarare fram till dess att överlämnandet sker. Fakultetsstyrelsen tillstyrker utredningens förslag i dessa delar.

Det har framhävts emellertid i utredningen att rätten till rättshjälp i den utfärdande medlemsstaten är begränsad till en europeisk arresteringsorder för lagföring (s. 98). Visserligen är detta riktigt när det gäller rätten till rättshjälp enligt rättshjälpsdirektivet (jfr artikel 5 pkt. 2 av direktivet). Detta betyder dock inte att biträde av en offentlig försvarare är uteslutet i samband med verkställighet av en europeisk arresteringsorder för verkställighet av ådömd påföljd. Även i ett verkställighetsärende finns en rätt till försvarare och denna rätt ska kunna utövas effektivt, t.ex. genom en offentlig försvarare, ehuru inte med hänvisning till rättshjälpsdirektiv.

När det gäller rätt till offentlig försvarare när Sverige är utfärdande medlemsstat för lagföring konstaterar utredningen att den offentlige försvararen vid den svenska förundersökningen ska kunna bistå försvararen i den verkställande medlemsstaten, och därmed är kravet enligt rättshjälpsdirektivet uppfyllt (s. 104–105). Fakultetsstyrelsen kan dela utredningens ståndpunkt i detta avseende. Fakultetsstyrelsen noterar emellertid att utredning inte har gjort något uttalande beträffande fall då Sverige är utfärdande medlemsstat för verkställighet av ådömd påföljd. I och med att verkställighet avser en lagakraftvunnen dom har uppdraget av den offentlige försvararen under rättegången upphört. I en sådan situation finns det alltså inte någon offentlig försvarare i Sverige som kan bistå försvararen i den verkställande medlemsstaten.

I övrigt har Fakultetsstyrelsen ingen erinran mot utredningens förslag till ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare och i förordningen (1997:406) om offentlig försvarare m.m.

Enligt delegation

Christoffer Wong